

Naam

en

Wvdheid.

Aeka
Hist.
bl. 1

A. M.
jura
332.
A. n.
Geld.
n'sje
52.

Fydsch
Oudh
n. Utr
bl. 2

Naam en Oudheid.

In eene der „Wandelingen“ van den Heer J. Craan, dijk, zegt hij, (tot mijn leedwezen echter heb ik verzuimd aan te teekenen waar hij dat zegt), dat in eene oorkonde van het jaar 1066, afgedrukt in het Groot Charterboek van F. van Meieris, Deel I. bl. 17-19, reeds van Soest melding gemaakt wordt. Indien hij bedoelt den: „Catalogus Donorum Ecclesiae Ultrajectinae, quae habuit ante tempora Udi baldi Episcopi XII“, welke aldaar op het jaar 1066 te vinden is, dan komt het mij voor dat hij zich vergist. Wel wordt daarin gesproken van Suigna, maar dat Beka en Heda, is waarschijnlijk hetzelfde als Suesna, of Sualisna, Hist. Trajectina, of Suahsna, of Suesnon, met welke namen men bl. 64-66. meent dat Luyken, nabij Utrecht, bedoelt wordt. Ook de benaming Susatum, of Luzatum, waarover straks nader moet buiten de beschouwing blijven, als zijnde klooster-latijn, en van lateren tijd, en daarom minder geschikt om ons den oudsten vorm van den plaatsnaam „Soest“ te leeren kennen.

Men vindt dat oude dorp vermeld als Loys, A. Matthaeus, de Loyse, Lose, Luys, Sous, Soest, Loest: „sic pro tem, jure gladii. bl. 332. „poris vetustate pronuntiatio interdum variat“, zegt Matthaeus. Slichtenhorst, en anderen, deelen A. v. Slichtenhorst mede, dat Ansfried, Bischof van Utrecht, op 10 Gelderse Geschiede, November 1006, aan het klooster van Stohorst, (Heinzen. Boek V. bl. 52. ligen Berg), te Amersfoort, onder meer, „de rlecken „Stese en Loys“ heeft geschonken. Matthaeus verzekert, dat Keizer Loenraad er melding van maakt in een charter van 1020; en Bischof Bernulph in een charter van 1050.

Niet voor 1006 alzoo vinden wij Soest genoemd, maar Stes, Stese, ongeveer een derde deel der oppervlakte van de tegenwoordige Gemeente Soest, wordt Tijdschr. voor Gesch. reeds in 1020 bij name vermeld. In dat jaar toch Oudh. en Statist. geeft zekere Veromaldus Lantwardus aan de kerken v. Utrecht, jaarg. 1020. van Utrecht: „een goet geheeten Stese, mit den bl. 273, 274. „dorpen ende goederen daeraen gelegen, daer boren

G. n. a.
Holl
Dl. H

How
lis
but
We
be
vno

v. H
Rhyn
Hiss
676

„aen die roorn. seenen streckende zijn, mit veel ac-
 „keren, weyden, bosgagien, watergangen, ende gebruijkinge.
 Ja, zelfs tot nog moegen mogen wij wellicht teruggaan,
 G. v. Loon, *Moeder want* in den Schenkbrief van 7 Junij 777, geeft Karel
 Holl. Histori. de Grooten aan de Kerk van St. Maarten, te Utrecht,
 Dl. II. bl. 4-6. onder meer: „die Boschen, wier naamen zijn Hees,
 „gestschote, Fornhese, Mokeroth, en Widoock, welke
 „liggen ten oederzijden van den Heem." Wanneer men
 in het oog houdt, dat in dit charten gesproken wordt
 van boschen aan weerszijden van den Eem, en dan
 verder bedenkt dat Hengestechote sedert eenen
 roer het tegenwoordige Bunschoten wordt gehouden,
 dat de naam Widoock hoogstwaarschijnlijk tot dezen
 tijd toe voortleeft in de Wiek-Lakkers, enz., te
 Soest, maar naar de zijde van Tuursche, (Tuurst,
 Forestuin), dan is het niet onnatuurlijk dat men
 in het tegenwoordige Hees, het oude Fornhese
 meent oeder te vinden; te meer, omdat op som-
 mige landkaarten, de naam Hees ook wel met een
 ander voorhangsel, b.v. Laag Hees, voorkomt. Ier-
 nen en boschen waren er in die dagen, in geheel
 deze landstreek, zeker in overvloed.

Melding, van wat nu Soest is, kan dus reeds
 in 777 hebben plaats gehad, maar genoemd wordt
 v. Heusfen en v. het eerst in 1006, en heet dan Soys, Loys, Loyst, bij
 Rhijn, Kerkel. v. Heusfen en v. Rhijn, Soes; later Loys, Loyse, Luys,
 Hist. Dl. VI. bl. Sous, Lose. Wie echter weet hoe willekeurig men voor
 676. f^o.

eeuwen, met plaatsnamen en persoonsnamen om-
 sprong, zal zich niet verbazen over al die verschillende
 schrijfwijzen. Dat ging maar op het gehoor af, en de
 sprekers waren lang niet altijd vast in de uitpraak.
 Langzamerhand echter is de spelling „Soest" de over-
 heerschende geworden, een enkele maal met „Loest"
 afgewisseld. Heel op het eind van de 10de eeuw, en
 in het eerste vierde van de 11de eeuw, werd de vorm
 „Loest" menigvuldiger, maar de oudere spelling „Soest"
 keerde terug, en werd ten slotte algemeen en officieel.

Ik heb natuurlijk wel eens nagedacht over den oor-
 sprong van dien naam, en liet mij daarbij leiden
 door den latijnschen vorm er van in middeleeuwsche

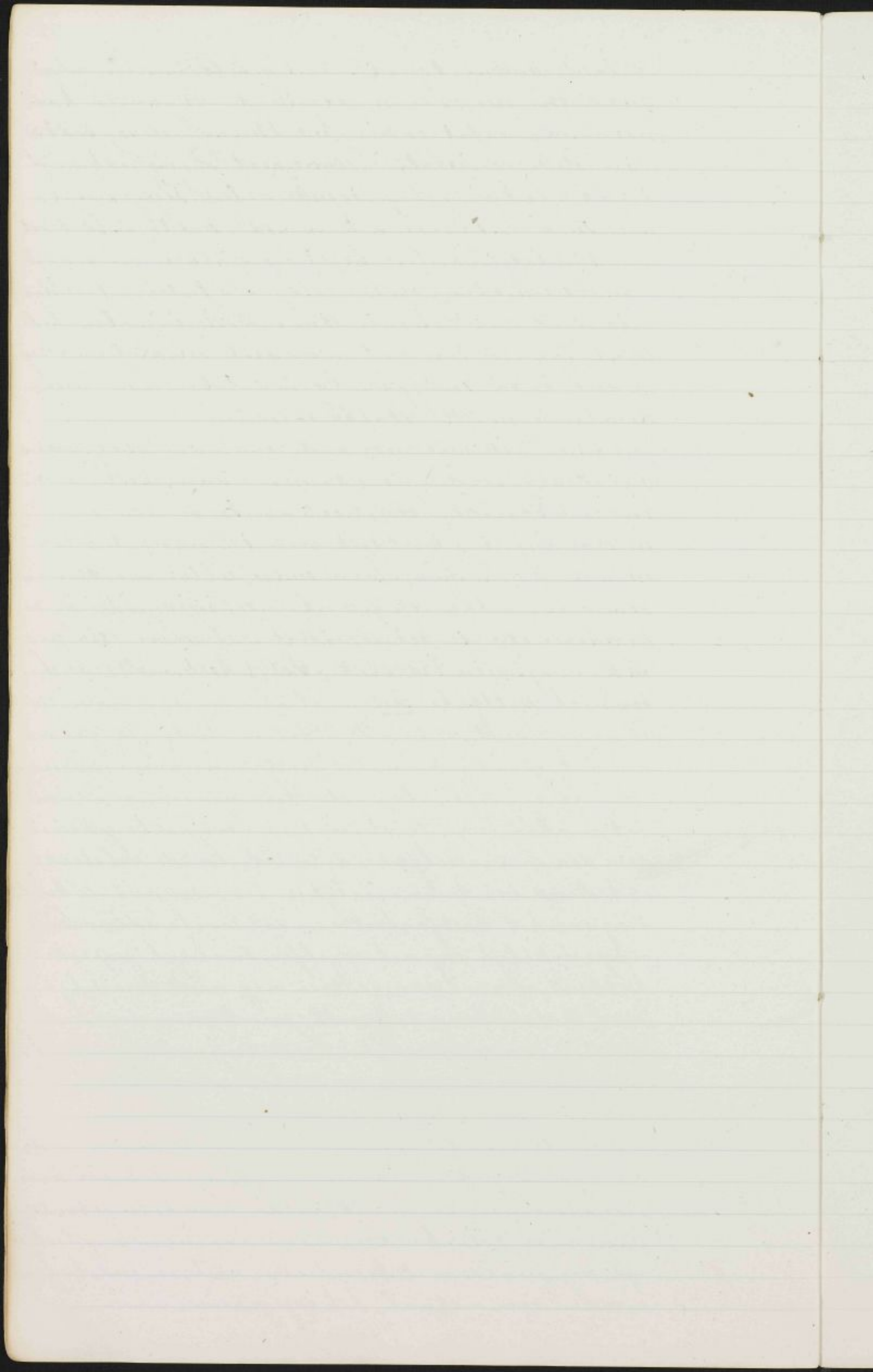
Hengestechoten
 liet de Wierden
 fuz. Widoock
 Widoock in Hoofden
 de Eem begon
 moegen bij de
 Gabblo,
 als Rijnnaam

geschriften. Susatum, of Luzatum, heet het daar,
 en die room deed mij denken aan Luid-zate, zuid-
 lijke nederzetting. Ik heb die gissing eens medegedeeld
 aan den Heer H. G. Janssen, Predikant te St. Anna
 ter Muider, toen met den Heer J. H. van Dale, te Sluis,
 redacteur van een tijdschrift of jaarboekje, die, volgens
 zijn brief aan mij van 23 Juli 1850, ze al spoedig daar-
 in liet drukken. Later heb ik den Heer Johan Win-
 kler, te Haarlem, naar zijn gevoelen hieromtrent ge-
 vraagd, en deze opperde, in een schrijven aan mij van
 2 Maart 1856, dezelfde gissing, daarbij uitgaande van
 de veronderstelling, dat de oorsprong en beteekenis
 van dien naam hier, eenzelvig zou zijn met den
 naam van de stad Soest, in Westfalen. Hij achtte
 het aannemen van die eenzelvigheid niet te geraagd.
 „Dezelfde betrekkelijke ligging van de Eemlandsche
 „en van de Westfaalsche plaats, Kard, onder de oor-
 „spronkelijk rij wel dezelfde taal sprekende Eem-
 „landsche en Westfaalsche bevolking, de opkomst
 „van denzelfden naam ten gevolge gehad hebben. In
 „middelleeuwsche, in 't Latijn geschrevene oorkonden,
 „wordt de naam van de stad Soest menigmaal in
 „verlatijnschten room geschreven, als Susatium of
 „Susacia, ook Sosatium en Sosacia. Intusschen
 „komt het even menigvuldig voor dat men den
 „naam dezer stad onveranderd liet, d. i. juist zoo,
 „of ten naastens bij zoo, als hij luidde in den mond
 „der toenmalige ingezetenen. En dan vinden mij
 „dien naam geschreven als Sosat en Susat, ook
 „Suesacen, (inden locativus). Deze naamsroom nu
 „is gemakkelijk te verklaren. Het is een versleten
 „room van het oorspronkelijke Sudsate, d. i., de zuid-
 „delijke woonplaats of Luidzate. De naam „sate“,
 „nog heden eigen aan de boerenhofsteden in Friesland,
 „(Mellema-sate, Andringa-sate, en duizend andere
 „dergelijken), hangt samen met ^{het}woord zitten, zetel.
 „Het is als 't ware de plaats waar een eigenzinnige
 „boer, een rij man, gezeten is. Ook in den Vlaamschen
 „dorpnaam, (tusschen Gent en Ter Neuzen), Selsate,
 „vinden mij dit woord terug. Dus Sudsate, Susate (u=oe),

„Losate, Soest. Dit gaat geheel geleidelijk, en volgens
 „de wetten der nederl. uitspraak. Luidsate dan,
 „denk ik, in betrekking tot Amersfoort. De sate of
 „woonstede, de eerste, zuidelijk van Amersfoort gelegen.”

Dat was dus, iets meer uitgewerkt, mijn eigen gevoel van vóór 30 jaaren terug. Toech was ik niet bereidigd. De latijnsche vorm van den plaatsnaam Soest, vroeg vroeger bij mij zwaarder dan in laterentijd. Waarheid is het dat Soest, in Eemland, meermalen Lusatum, of Luzatum, genoemd wordt, maar toch geloof ik niet dat de oude plaatsnaam Soyse, Loys, Lose, daar mede juist vertaald is. De middeleeuwsche monniken, (er waren te Soest twee kloosters), hebben dien Westfaalschen plaatsnaam, wellicht maar zoo, voor het Stichtsche Soest overgenomen. Even zoo deed nog in onzen tijd, met eene andere bijzonderheid, A. J. van der Aa, in zijn Aardrijkskundig Woordenboek van Nederland, en noemt het Nederlandsche dorp de geboorteplaats van den schilder en graveur Hendrik Aldegraaf, die in werkelijkheid geboren is te Paderborn, in Westfalen; doch al spoedig daarna verhuisd is naar Soest, ook in Westfalen. Hetzelfde zal ook wel het geval zijn met Christianus Lennepus, dien hij opgeeft als eerste Hervormde Leeraar in het Eemlandsche Soest, in 1500 hervraats gekomen, doch die in werkelijkheid hier te lande volstrekt onbekend is. Aannemelijk is het zeker dat de bevolking van het Westfaalsche en het Eemlandsche Soest, oorspronkelijk vrij wel dezelfde taal zal gesproken hebben, maar dan is toch nog niet duidelijk, met betrekking tot welk punt men, deze nederzetting, eene zuidelijke heeft kunnen noemen. Amersfoort is niet zoo oud als Soest, en Soest ligt niet ten zuiden van Amersfoort.

Dat de plaats zeer vroeg bevoond werd, leeren de menigvuldige Germaansche grafheuvels welke daar gevonden worden, en uit welke ik enkele gebroken urnen, en vele brokstukken van urnen, gedeeltelijk nog geruld met beenderen, asch, en enkele fragmenten van metaal, heb opgegraven.

In de dagen, toen ik aan den latijnschen vorm *Susatum* meer waarde hechtte dan thans, heb ik wel eens gedacht over „Susatheim“, woonplaats van zekeren Susat, en stond niet weinig verbaasd toen ik later, in W. J. Hofdijk's: *Ons Voorgeslacht*, Deel II. bladz. 144, en wel in het „Walters-lied“, uit den tijd van Karel de Groote, gesproken word van „Susats cienlyk Slotpaleis“, als tijdelijke verblijfplaats van Etzel, der Hunnen Koning. Maar het komt mij nu voor dat men dien Susat zal moeten zoeken, of in Westfalen, of in het brein van den dichter van het Walters-lied.

Uit al het voorafgaande laat zich dus opmaken, dat ik den oorsprong van den naam „Soest“, voor ons Eemlandsch dorp, niet wel te verklarenacht, en van meening ben dat men thans niet beter doen kan dan de eeuwen oude, altijd meest al „gemeene, en thans officiële, schrijfwijze te volgen, en daarmede te getuigen dat dat schoone dorp, in de Provincie Utrecht, Soest heet, met eene S, en niet met eene L.

